

วารสารวิชาการ

ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

สาขาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปีที่ ๒
ฉบับที่

๑

(มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔)

ศิลปวัฒนธรรม

อีสาน

ISSN : 2697-6463

Journal of Isan Arts and Culture

การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์ การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

Communication and the Reproduction of Phuthai Renu Nakhon Dance Identity
at Renu Nakhon District, Nakhon Phanom Province.

สุภัทรรชรี บุญประชุม*

ณัฐพงศ์ เขียวศรี**

คงฤทธิ รีวงศ์***

สาวิณี โกพลรัตน์****

Supatcharee Boonprachum

Nuttapong Khiaosri

Kongrid Reewong

Sawinee Kopolrat

*, **, *** อาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยนครพนม

**** อาจารย์สาขาวิชาการจัดการการบิน วิทยาลัยการบินนานาชาติ มหาวิทยาลัยนครพนม

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร การสื่อสารและการสืบทอดอัตลักษณ์ รวมไปถึงแนวทางในการสืบทอดการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร กลุ่มผู้ส่งสารยังคงมีอยู่ในชุมชน มีการสืบทอดและมีจำนวนเพิ่มขึ้น เนื้อหาที่ถ่ายทอดผ่านการฟ้อนยังมีการรักษาไว้ งานพิธีสถานที่จัดแสดง รวมไปถึงกลุ่มผู้ชมมีจำนวนเพิ่มขึ้นและหลากหลาย ด้านการทำหน้าที่ในฐานะสื่อพื้นบ้าน พบว่า การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังทำหน้าที่บันทึกและถ่ายทอดวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยในอดีต สร้างความบันเทิง สร้างอาชีพ ส่งเสริมการท่องเที่ยว และสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตของชาวเรณูผู้ไทยจะเปลี่ยนไปแต่การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังคงคุณค่าและคงความหมายด้านจิตวิญญาณของคนเรณูผู้ไทยไว้เป็นอย่างดี เป็นสื่อพื้นบ้านของชาวเรณูผู้ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการสืบทอดคือ เนื้อหา รูปแบบของการฟ้อนและรูปแบบการจัดแสดงที่ปรับเปลี่ยนและประยุกต์ได้หลากหลาย กลุ่มผู้ชมเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี และความสำนึกถึงอัตลักษณ์ของชุมชน

คำสำคัญ: การสืบทอดอัตลักษณ์ การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร สื่อพื้นบ้าน

Abstract

The objective of this qualitative research was to study the status of Phuthai Renu Nakhon dance, the communication and reproduction of identity, including the ways to reproduce Phuthai Renu Nakhon dance. The data was collected by document analysis, in-depth interview and focus group on discussion.

The results showed that the status of Phuthai Renu Nakhon dance; there is still a group of senders in the community, an increasing of reproduction, the content conveyed by the dance that is being preserved, ceremonies, venues and audience are increasing and various. Phuthai Renu Nakhon dance is still being used to record and convey Phuthai people's way of life in the past, to entertain, create job opportunities, promote tourism and create community identity. Even though Phuthai Renu Nakhon people's way of life is changing, Phuthai Renu Nakhon dance is still value and meaningful in terms of spirituality of Phuthai Renu Nakhon people as it has been folk media of Phuthai Renu Nakhon people from the past to the present. Factors facilitating for reproduction of identity are content, dance pattern and show pattern that can be changed and adapted diversely, audience are able to reach easily, well-attended, and aware of community identity.

Keywords: Reproduction of Identity, Phuthai Renu Nakhon Dance, Folk Media

การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

สุภัทรชรี บุญประชุม
ณัฐพงศ์ เขียวศรี
คงฤทธิ์ รุ่งวงษ์
สาวิณี โภพลรัตน์

บทนำ

ผู้ไทย เป็นชนชาติหนึ่งที่ตั้งหลักฐานบ้านเรือนปะปนอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มคนชนชาติต่างๆ ในอดีต คือ จีน ลาว พวน ไท ญ้อ ผู้ไทย ฯลฯ มีนิสัยส่วนตัวรักความสงบ อยู่กันอย่างสันติ มีความรัก ห่วงแหนในเผ่าพันธุ์ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม การแต่งกาย ดนตรี ความเชื่อ และภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ดังนั้นจึงมีการหลอมรวมขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน รวมกลุ่มเรียกตนเองเป็นกลุ่มชนชาติอ้ายลาวในอดีตนั่นเอง ปัจจุบันนี้ คนชนชาติภูไทหรือผู้ไทย มีอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในประเทศจีน ลาว พม่า เวียดนาม และไทยเป็นจำนวนมาก ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี และเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ การแต่งกาย ดนตรี และภาษาพูด ไว้เช่นในอดีตอย่างเดียวกัน กำเนิดคำว่า ภูไท ผู้ไทย หรือ คนไต ทั้ง ๓ คำนี้ เป็นคำที่มีความหมายเดียวกันเป็นคำที่ใช้เรียกคนชนชาติเดียวกัน ทั้งนี้ มีนักปราชญ์หลายท่านให้ความเห็นไว้ว่า คำว่า ภูไท หรือ ผู้ไทย หรือ คนไต เป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่าเทียน แถน ไท ซึ่งหมายถึง ไฟ หรือ ดวงดาว คนชนชาตินี้ รักความอิสระ ชอบอาศัยอยู่ในที่สูง คือภูเขา มีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่ากลุ่มชนชาติใดๆ มีความเชื่อในการนับถือลัทธิผีฟ้า และเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ (หนังสือความเป็นมาของชาวผู้ไทยเรณูนคร, ๒๕๕๖) และในข้อเขียนของ ถวิล เกษรราช ผู้พิพากษาจังหวัดอ่างทอง ผู้เรียบเรียงประวัติผู้ไทย ซึ่งได้รวบรวมพงศาวดารชาติไทย เล่ม ๑ หน้า ๒๔๑ กล่าวเอาไว้ว่า พอจะอนุมานได้แล้วว่า ตามหลักพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายคำว่า “ผู้ไทย” มีเหตุผลดีกว่าคำว่า “ภูไท” เพราะตามประวัตินั้น คนผู้ไทย มิได้อาศัยอยู่ตามป่าเขาแต่อย่างใด คงมีแต่ซา เจาะ แม้ว เย้า เท่านั้น ที่ชอบอาศัยทำมาหาเลี้ยงชีพ อยู่บนภูเขา แม้ตามพงศาวดารเมืองแกลง ในสิบสองจุไทยกล่าวว่า มีภูเขาอยู่หลายลูกก็ตามแต่ผู้ไทย มิได้อาศัยอยู่บนภูเขา คงอาศัยตามพื้นราบทำมาหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ฉะนั้น การเรียกชื่อ และเขียน จึงควรเป็น “ผู้ไทย” (เกรียงไกร หัวบุญศาล, ๒๕๖๒)

การอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยของคนเผ่าผู้ไทยครั้งยิ่งใหญ่ เป็นการแบ่งการอพยพออกเป็น ๘ กลุ่ม (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และ ณรงค์ อุปัญญา อ้างถึงใน เกรียงไกร หัวบุญศาล, ๒๕๖๒) ๑ ใน ๘ กลุ่มนั้น เป็นกลุ่มคนผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองวัง ประเทศลาว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๗๓ มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านห้วยหัวขัว บ้านบ่อจันทร์ และบ้านดงหวาย มีคนผู้ไทยประมาณ ๒,๖๔๘

โดยในรัชกาลที่ ๓ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านดงหวายเป็นเมืองเรณูนคร ขึ้นตรงต่อเมืองนครพนม โดยปัจจุบันคือ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

จังหวัดนครพนม ประกอบด้วยชนเผ่า ๗ เผ่า ได้แก่ เผ่าไทยลาว เผ่าผู้ไทย เผ่าไทยญ้อ (ญ้อ) เผ่าไทยโส้หรือไทยกะโซ่ เผ่าไทยกะเลิง เผ่าไทยข่า และเผ่าไทยแสก นอกจากนี้ยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนและเวียดนามร่วมอาศัยอยู่ ทุกคนเผ่าและเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ชนเผ่าต่าง ๆ มีความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของตน ดังชนเผ่าผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนมยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้อย่างดี (รายงานประจำปีจังหวัดนครพนม, ๒๕๕๙) ดังที่ คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้เขียนบทร้อยกรอง ในชุด เขียนแผ่นดิน ในหัวข้อว่า “เสน่ห์เรณู” เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๔ เนื้อหาบรรยายเน้นให้เห็นถึงมนต์เสน่ห์และจินตภาพในการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานการสร้างบ้านแปลงเมือง ซึ่งถ่ายทอดออกมาจากลีลาท่ารำ ศิลปะการเย็บปักถักร้อย เชื่อมโยงถึงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ชาวเรณูนครยังคงสืบทอดอยู่ ล้วนเป็นประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องพันในวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ (สำนักงานเทศบาลตำบลเรณูนคร อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, ๒๕๕๖)

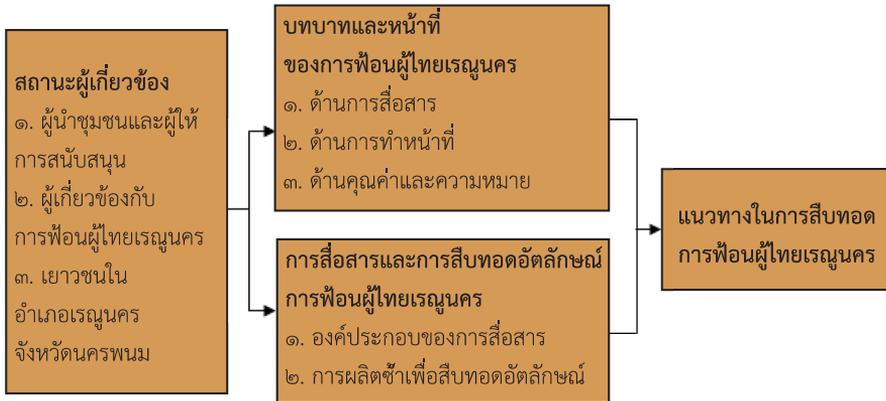
การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ในจังหวัดนครพนม เป็นการฟ้อนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยึดกันดี จนถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครพนม (ออนไลน์, ๒๕๕๔) ซึ่งเป็นการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของชาวผู้ไทยเรณูนคร ที่ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเวลาช้านาน เดิมเรียกการฟ้อนผู้ไทยว่าการฟ้อนละครไทย เป็นการแสดงออกซึ่งความสามัคคีในหมู่คณะเดียวกัน โดยการจับกลุ่มกันฟ้อนเพื่อความสนุกสนานในงานเทศกาล ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุวิชาการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร เข้าไว้ในหลักสูตรให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ได้ฝึกฝนเล่าเรียนกันโดยเฉพาะนักเรียนที่เล่าเรียนอยู่ในสถานศึกษาภายในเขตอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม จะฟ้อนรำประเพณี “ฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร” เป็นทุกคน จึงกล่าวได้ว่าเป็นจิตวิญญาณแห่งการฟ้อนของชนเผ่าผู้ไทยเรณูนครอย่างแท้จริง ประกอบกับมีการจัดตั้งองค์กรในรูปแบบต่าง ๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาเรื่อง การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ในพื้นที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและมีเอกลักษณ์ของตน อาทิ สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา สถาบันพื้นฐานของสังคม การปลูกฝังนำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณมาใช้ในการดำรงชีวิต การมุ่งศึกษาเอกลักษณ์ของชาวเรณูนคร การสืบทอดวัฒนธรรมโดยใช้แนวคิดการสืบทอดและการประกอบสร้างอัตลักษณ์เป็นแนวทางในการศึกษา และผลการศึกษาก็จะเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ทำให้ทราบถึงกลยุทธ์การสื่อสาร แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครให้คงอยู่ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสถานภาพของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร
๒. เพื่อศึกษาการสื่อสารและการสืบทอดอัตลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร
๓. เพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางในการสืบทอดการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้สนับสนุนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นตัวแทนและเป็นผู้นำทางความคิดของชุมชน ดังรายนามต่อไปนี้

๑.๑ นายศรีสุข แสนยอดคำ นายกเทศมนตรีอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และผู้ร่วมผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นให้เทศบาลตำบลเรณูนคร ได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนยอดเยี่ยมระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้รับรางวัลชนะเลิศ ประภควดเมือง น่าอยู่ ด้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๑.๒ ดร.เฉลิมชัย แก้วมณีชัย ข้าราชการบำนาญ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานเมืองเรณูนคร อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล เลขานุการสหวิทยาเขตจตุรมิตรผู้ไทย จังหวัดนครพนม นายกสมาคมครูเรณูนคร ผู้จัดตั้งศูนย์มรดกผู้ไทยศึกษาและพิพิธภัณฑสถานเมืองเรณูนคร

๒. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นองค์ประกอบการสื่อสารฐานะผู้ส่งสาร ดังรายนามต่อไปนี้

๒.๑ คุณครูสุญาณี วงษ์ชาวม ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล ปัจจุบันปฏิบัติหน้าที่ ที่ปรึกษามรดกอนุรักษ์นาฏศิลป์ โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการแสดงฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร

๒.๒ คุณครูไข่มุก พรหมดี ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล ปัจจุบันปฏิบัติหน้าที่ ดูแลและฝึกซ้อมการแสดงของนักเรียนในชมรมอนุรักษ์นาฏศิลป์ โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล

๓. กลุ่มเยาวชน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเยาวชนลูกหลานชาวผู้ไทย อาศัยอยู่ในพื้นที่และผู้ให้ความสนใจการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครจากชมรมอนุรักษ์นาฏศิลป์ โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล จำนวน ๑๐ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ และเพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เบ็ดเสร็จครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สนทนากลุ่มย่อย การลงสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการเก็บข้อมูลจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ที่แท้จริงในชุมชนที่ศึกษา คณะผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจสนทนากลุ่มและความไว้วางใจจากผู้ให้ข้อมูลและชุมชน เพื่อให้บรรยากาศในการเก็บข้อมูลเป็นไปด้วยความราบรื่นเรียบร้อย และวิธีการที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

๑. แนวทางการบันทึกการสังเกต (Observation) คณะผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และเทคนิคการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ทั้ง ๒ แบบควบคู่กันไป ซึ่งในช่วงแรกที่เข้าไปชุมชน คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว เช่น สังเกตการณ์การแต่งกาย การจัดกิจกรรม การชมการแสดงฟ้อนผู้ไทยเรณูนครและได้เข้าไปพูดคุยด้วย เมื่อมีความคุ้นเคยได้เริ่มใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสและวันสำคัญที่มีการจัดกิจกรรมในชุมชน เช่น กิจกรรมช่วงเทศกาลเที๋ยวเรณูนคร วันผู้ไทยโลก ครั้งที่ ๙ นมัสการพระธาตุเรณู งานสงกรานต์ชาวผู้ไทยเรณูนคร อำเภอเรณูนคร ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อความชัดเจน

๒. แนวทางการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) คณะผู้วิจัยมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ นายกเทศมนตรีอำเภอเรณูนคร ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานเมืองเรณูนคร และคุณครูที่ปรึกษาชมรมอนุรักษ์นาฏศิลป์ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถตอบคำถามแบบเป็นทางการได้ โดยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

๓. แนวทางในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการนี้ในการศึกษาเก็บข้อมูลกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มละไม่เกิน ๕ คน ในการสนทนา คณะผู้วิจัยจะกล่าวนำและให้กลุ่มได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นที่กำหนด คอยสังเกตและให้ความช่วยเหลือผู้อภิปราย ให้ผู้เข้าร่วมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยร่วมกับข้อมูลอื่น ๆ และในการสนทนากลุ่มนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ผู้ช่วยวิจัยที่เป็นนักศึกษาที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล ซึ่งมีความคุ้นเคยกับสถานที่ สามารถสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่นเพื่อลดความตึงเครียด สร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย พร้อมกันนั้นก็ได้อาหารว่างและเครื่องดื่มบริการผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยด้วย

การเก็บข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจึงได้มีการรวบรวมและเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดประเด็นคำถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษาก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยประสานไปยังหน่วยงานต้นสังกัดและผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อส่งหนังสือและขอความอนุเคราะห์ของเก็บข้อมูลวิจัย และในการสัมภาษณ์มีการบันทึกเสียงทุกครั้ง ซึ่งกำหนดช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลในเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑ เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้ถอดเทปบันทึกเสียงและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน จากนั้นศึกษาเอกสาร/งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลข้อมูล

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ เมื่อได้ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลว่าเพียงพอ ครบถ้วน ถูกต้อง มีคุณภาพ สามารถตอบปัญหาของการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ว จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยจัดแฟ้มข้อมูลตามประเด็นของวัตถุประสงค์ของการวิจัยและปัญหาคำถามที่กำหนดไว้ และจำแนกประเภทข้อมูล (Typology Analysis) โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ โดยเน้นความชัดเจนและความสัมพันธ์

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาสถานภาพของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ของชาวผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม จากอดีตถึงปัจจุบันในฐานะสื่อพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นสื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยนั้น องค์ประกอบสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาคือองค์ประกอบด้านการสื่อสาร โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. เกณฑ์ด้านการสื่อสาร

๑.๑ ผู้ส่งสาร ได้แก่ ผู้ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครจัดเป็นผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสาร จึงจำเป็นต้องเป็นผู้มีความสามารถและมีพรสวรรค์ในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพของผู้ฟ้อนรำ กล่าวคือ ผู้ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในอดีตจะต้องเป็นผู้ที่มีใจรักและชื่นชอบการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร แม้ชาวผู้ไทยส่วนใหญ่สามารถฟ้อนรำได้ทั่วไป แต่ผู้ฟ้อนรำหรือนักแสดงในพิธีหรือการแสดงนั้น จะต้องมีการคัดเลือกและคัดสรร ในปัจจุบันผู้ฟ้อนรำหรือนักแสดงส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ชื่นชอบการฟ้อนรำและเคยได้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร และกิจกรรมการฟ้อนหรือการแสดงต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้นักแสดงจำนวนมาก จึงไม่ได้มีการคัดเลือกดังเช่นในอดีต และผู้ฟ้อนทั้งในอดีตและปัจจุบันจะได้รับการฝึกฝนตั้งแต่อายุน้อยจากความชอบ ฝึกฝน หรือถ่ายทอดจากครอบครัวที่เป็นศิลปิน ส่วนใหญ่แล้วการแสดงจะเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมปลายและศิษย์เก่าโรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล เนื่องมาจากการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครเป็นการฟ้อนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว ในส่วนของครูผู้สอนฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร

จะเป็นผู้ที่มีใจรักและสืบทอดเอกลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร โดยในอดีตนั้น ศิลปะการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพราะเป็นนาฏศิลป์การแสดงพื้นบ้านที่สืบสานต่อเนื่องกันมาทุกระยะไม่ขาดสาย จากคนผู้ไทยรุ่นหนึ่งถึงคนผู้ไทยอีกรุ่นหนึ่ง โดยท่าฟ้อนผู้ไทยเรณูนครท่าต่างๆ เป็นท่าที่ครูผู้สอนฟ้อนและผู้ฟ้อนจะต้องปฏิบัติเป็นแนวเดียวกันอย่างมีระเบียบแบบแผน แต่ในปัจจุบันครูผู้ฝึกสอนไม่ต้องมีประสบการณ์การฟ้อนผู้ไทยก็สามารถเป็นครูสอนฟ้อนได้เช่นเดียวกัน นอกจากนั้น ครูสอนฟ้อนในอดีตมักถืออาชีพหลักมีรายได้ โดยในอดีตศิลปะการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครมีการจัดแสดงในรูปแบบของคณะ มีการจัดตั้งเป็นคณะหรือการจัดตั้งเป็นวงดนตรีพื้นเมือง ทั้งเพื่อการสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ แต่ในปัจจุบัน ครูสอนฟ้อนเป็นเพียงหน้าที่เสริมสร้างรายได้เสริมเท่านั้น

๑.๒ เนื้อหาสาระ ได้แก่ การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ในอดีตนั้นเป็นการฟ้อนเพื่อความสนุกสนาน โดยทั้งชายและหญิงจะฟ้อนตามความถนัดและความสามารถของตนเอง ในส่วนของท่ารำนั้น ในอดีตเป็นการรำที่เลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของคนสัตว์ พืช ถ่ายทอดอย่างอิสระ โดยปัจจุบันยังคงเป็นท่ารำที่เลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติเช่นเดียวกับในอดีต แต่มีการปรับปรุง เรียบเรียงและกำหนดท่ารำให้เป็นแบบแผนยิ่งขึ้น เพื่อให้ง่ายต่อการฝึกหัด แต่ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวผู้ไทยในอดีต และการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังคงสะท้อน อัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยได้อย่างดี

๑.๓ ช่องทางการสื่อสาร คือ โอกาสในการแสดงการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครหรือพื้นที่ในการแสดง ซึ่งเป็นช่องทางในการสื่อสารไปยังกลุ่มผู้ชม แต่เดิมถ่ายทอดผ่านพิธีสำคัญต่างๆ ได้แก่ งานเทศกาลบุญเดือนหก คือ บุญบั้งไฟ งานนมัสการองค์พระธาตุเรณู งานนมัสการองค์พระธาตุพนม แสดงถวายเจ้านายหรือแขกบ้านแขกเมือง แต่ปัจจุบัน สถานภาพด้านช่องทางการสื่อสารได้เปลี่ยนไปจากเดิมในอดีต กล่าวคือ มีช่องทางหรือโอกาสในการแสดงมากขึ้นจากเดิม ได้แก่ งานวันผู้ไทยโลก งานบุญที่วัด งานมงคล งานกฐิน งานผ้าป่า ต้อนรับคณะนักท่องเที่ยว ต้อนรับคณะผู้มาศึกษาดูงาน รวมไปถึงการรำแก้บน นอกจากนั้น ยังได้รับเชิญให้แสดงการฟ้อนรำตามสถานีโทรทัศน์ พิธีเปิดงาน การแถลงข่าวของจังหวัดนครพนมที่จัดที่กรุงเทพมหานคร และการได้รับเชิญเชิญให้ไปแสดงศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดต่าง ๆ ในด้านของพื้นที่การแสดงนั้น พบว่า ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ยังคงสามารถจัดการแสดงได้ในทุกพื้นที่และทุกโอกาส ไม่ว่าจะเป็นการแสดงประกอบการเล่นเครื่องดนตรีหรือจะเป็นการเปิดจากเทปเพลง

๑.๔ ผู้รับสาร คือ ผู้ชมการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร โดยการแสดงการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในอดีตนั้น ได้รับความนิยม ความสนใจ และชื่นชอบจากชาวเรณูนครจำนวนมาก เมื่อมีการจัดงานพิธีต่างๆ ขึ้นในชุมชน ก็จะมีกลุ่มผู้ชมซึ่งประกอบไปด้วยทุกเพศทุกวัย สำหรับในปัจจุบัน กลุ่มผู้ชมการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังคงมีจำนวนมาก และหลากหลายกว่าในอดีต เนื่องด้วยการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในปัจจุบัน ถือเป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์และถือเป็นการแสดงที่ได้รับ

ความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้ชมทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นคนในพื้นที่ ชาวนครพนม หรือจังหวัดอื่นๆ พร้อมกันนั้น การฟ้อนทั้งในอดีตและปัจจุบันยังถือเป็นกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ชมอีกด้วย ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ด้วยท่ารำที่ไม่ซับซ้อนทำให้ผู้ชมสามารถฟ้อนร่วมกับนักแสดงได้อย่างสนุกสนาน ทั้งเพื่อความบันเทิงแล้วยังเป็นการแลกเปลี่ยน เผยแพร่ และสืบทอดการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครด้วย

๒. เกณฑ์การทำหน้าที่ในฐานะสื่อพื้นบ้าน

๒.๑ การทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล เป็นการทำหน้าที่ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าต่อตัวผู้ฟ้อนและผู้รับชมการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร โดยในอดีตการฟ้อนเรณูนครได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราว วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทยในอดีต ทำหน้าที่ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศผ่านการเกี้ยวพาราสีระหว่างหญิงชาย และหน้าที่การสร้างความเป็นหนึ่งแต่ในปัจจุบันนั้น การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ยังคงทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราว วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทยในอดีต และทำหน้าที่สร้างความเป็นหนึ่ง ด้านการทำหน้าที่ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศผ่านการเกี้ยวพาราสีของหญิงชายระหว่างการฟ้อนรำไม่พบเห็นแล้ว เนื่องจากปัจจุบันช่องทางการพบปะหรือพูดคุยของหญิงชายนั้นมีหลากหลายมากขึ้น ดังนั้นการทำหน้าที่ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศจึงถือว่าเป็นหน้าที่ที่สูญหายไป

๒.๒ การทำหน้าที่ในระดับเครือญาติและชุมชน เป็นหน้าที่ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชาวผู้ไทยด้วยกันเอง โดยในอดีตและปัจจุบัน พบว่า การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครทำหน้าที่ในการกระชับความสัมพันธ์ของเครือญาติผ่านการกิจกรรมการฟ้อนต่างๆ ทำหน้าที่สร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น ทำหน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ถ่ายทอดอัตลักษณ์ร่วมกัน แสดงความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ในการฟ้อนในงานต่างๆ รวมไปถึงหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอีกด้วย

๒.๓ การทำหน้าที่ในระดับสังคม เป็นหน้าที่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมของสังคม เป็นหน้าที่ที่สร้างบรรทัดฐานร่วมกันของชาวผู้ไทย โดยทั้งในอดีตและปัจจุบันพบว่า การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครทำหน้าที่บันทึกวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย ผ่านท่าทางของการฟ้อนที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น การทำหน้าที่สร้างอัตลักษณ์ชุมชน นอกจากนั้น ในปัจจุบัน ยังมีบทบาทหน้าที่ใหม่ นั่นคือการทำหน้าที่สร้างสามัคคีผ่านการรวมกลุ่มก่อตั้งชมรม สมาคม และองค์กรต่าง ๆ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครของชาวผู้ไทย รวมไปถึงการทำหน้าที่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์อีกด้วย

๓. เกณฑ์ด้านคุณค่าและการให้ความหมาย

๓.๑ จิตวิญญาณ ซึ่งจิตวิญญาณเป็นปัจจัยที่แสดงออกถึงคุณค่าของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครที่มีความสำคัญต่อความเป็นชาวผู้ไทย เนื่องจากการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครเป็นสิ่งที่แสดงออกหรือบ่งชี้ถึงความเป็นชาวผู้ไทย วิธีการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทยในอดีต ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ สิ่งศักดิ์ และศาสนาที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และถึงแม้ว่าปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยจะมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิม แต่การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังคงคุณค่าและคงความหมายทางด้านจิตวิญญาณของชาวผู้ไทยไว้เป็นอย่างดี

๓.๒ คติสอนใจ การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครมีการสอดแทรกข้อคิดไว้ภายในท่ารำต่างๆ ทั้งแนวทางการปฏิบัติตน ข้อคิดเตือนใจในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชน การระลึกถึงบุญคุณ สิ่งศักดิ์เหนือธรรมชาติ รวมไปถึงแนวทางการปฏิบัติจนระหว่างหญิงสาวด้วย ในปัจจุบัน การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังคงมีบทบาทในการสร้างข้อคิดและคติสอนใจผ่านทางท่าฟ้อนที่ยังคงยึดถือไว้ทั้ง ๑๖ ท่าพื้นฐาน และยังคงถ่ายทอดความหมายของแต่ละท่าผ่านครูผู้สอนไปยังผู้รำ รวมไปถึงผู้ชมผ่านการบรรยายประกอบการแสดงด้วย

๓.๓ ด้านเอกลักษณ์ การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครเป็นคุณค่าและคงความหมายของชาวผู้ไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครเป็นสื่อที่ใช้แสดงความเป็นตัวตนของชาวผู้ไทย บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ผ่านการแสดงออกทางท่าฟ้อนรำ การแต่งกายและชาวผู้ไทยยังคงสืบทอดอย่างอัตลักษณ์ดังกล่าวนี้เป็นอย่างดี หวงแหวนและให้ความสำคัญในทุกรายละเอียดเพราะถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้มอบไว้ให้

การศึกษาการสื่อสารและการสืบทอดอัตลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาสถานภาพของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร มาสรุปองค์ประกอบการสื่อสาร ตามแบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล ดังต่อไปนี้

ผู้ส่งสาร (Sender)	เนื้อหาสาร (Message)	ช่องทางการสื่อสาร (Channel)	ผู้รับสาร (Receiver)
๑. ผู้ฟ้อนรำ ๒. ครูผู้สอนฟ้อน ๓. ประชาชนชาวบ้าน ๔. ผู้นำชุมชน	๑. ถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทยในอดีต ๒. ความบันเทิง/ความสนุกสนาน ๓. เผยแพร่/ประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์	๑. พิธีสำคัญทางศาสนา ๒. การแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวและบุคคลสำคัญ ๓. การแสดงแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ๔. พิธีบวงสรวง/แก้บน ๕. ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน การบันทึกเทปการแสดงผ่านเว็บไซต์ YouTube หรือสื่อสังคมออนไลน์	๑. ผู้รับชมการแสดง ๒. ครอบครัว ญาติมิตรและคนในชุมชน ๓. นักท่องเที่ยวหรือบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ปัจจัยการสืบทอดอัตลักษณ์ผ่านสื่อพื้นบ้านการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ที่ส่งผลให้การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังคงดำรงอยู่ ดังนี้

ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เกิดจากคุณลักษณะของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครเอง ไม่ว่าจะเป็นท่าทางการฟ้อนที่ง่ายต่อการฟ้อน ง่ายต่อการจดจำ ทำให้นักแสดง ผู้ฟ้อน หรือบุคคลทั่วไปสามารถฟ้อนตามได้ง่าย มีส่วนร่วมได้ พร้อมกันนั้นท่าฟ้อนมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เน้นความเป็นธรรมชาติ โดยนอกจาก ๑๖ ท่าพื้นฐานแล้วยังสามารถเพิ่มท่าฟ้อนให้มากขึ้นได้อย่างเหมาะสม หลากหลาย และตามยุคสมัย ทั้งนี้ผู้ฟ้อนสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองผ่านสื่อใหม่รูปแบบต่างๆ ในด้านของโอกาสและสถานที่ในการฟ้อนนั้น การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครสามารถแสดงที่ใดหรือในพิธีใดก็ได้ มีความยืดหยุ่นสูง ทำให้การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครดำรงอยู่ได้ในทุกวาระและโอกาส ในปัจจุบัน ถือเป็นการสร้างศักยภาพในเรื่องการสร้างพื้นที่ใหม่เพิ่มเติม และในการแสดงสามารถใช้อุปกรณ์ช่วยให้เกิดความสะดวกในการแสดงได้ เช่น การเปิดเพลงหรือดนตรีผ่านเครื่องเล่นต่างๆ ได้ ไม่จำเป็นต้องแสดงสด

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่ส่งผลมาจากสภาพแวดล้อม อันได้แก่ การหน่วยงาน สมาคม หรือสถาบันใหม่ๆ มารองรับการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในรูปแบบของการแสดงทางวัฒนธรรม จึงเป็นส่วนช่วยในการรักษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา ในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการรักษาผ่านกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้ ส่งเสริมผ่านการจัดกิจกรรมการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในพิธีหรือกิจกรรมต่างๆ และผลักดันให้การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยการนำการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครไปแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ในกิจกรรมสำคัญระดับจังหวัด ระดับชาติ และในต่างจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทยไว้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ ชาวเรณูนครมีความภาคภูมิใจที่ได้แสดงออกถึงอัตลักษณ์ตนเอง มีความกระตือรือร้น เป็นความสุขที่ได้แสดงออก ถือเป็นกรมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

แนวทางในการสืบทอดสื่อพื้นบ้านการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร โดยจากการสัมภาษณ์พบว่า การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครยังคงอัตลักษณ์และมีการดำรงอยู่ในสังคมไทย ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการสืบทอดการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร จากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเจ้าของวัฒนธรรมซึ่งเป็นชาวผู้ไทย ตามองค์ประกอบด้านต่างๆ ดังนี้

๑. การสืบทอดผู้ส่งสาร

๑.๑ การสืบทอดผู้ฟ้อนรำ จากการสัมภาษณ์จะพบว่า ผู้ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครมีจำนวนเพิ่มขึ้นและหลากหลาย โดยปรับเปลี่ยนจากการฝากตัวเป็นศิษย์และสืบทอดทางสายเลือด มาเป็นแบบครูพักลักจำผ่านสื่อสมัยใหม่และคนใกล้ชิดมากขึ้น ดังนั้นจึงต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนการสืบทอดนี้ โดยเน้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ คือ เพิ่มทักษะความรู้ความเชี่ยวชาญ สร้างความภาคภูมิใจ ให้การยอมรับ และยกย่องเชิดชู

๑.๒ การสืบทอดครูผู้สอน แม้ว่าผู้ฟ้อนในปัจจุบันจะสามารถเรียนรู้และฝึกฝนจากสื่อใหม่รูปแบบต่างๆ ได้ แต่บทบาทที่สำคัญที่จะช่วยสืบทอดการฟ้อนสู่เด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการสอนในรูปแบบรายวิชาและกิจกรรมชมรมของโรงเรียน โดยครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะในการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร นอกจากการถ่ายทอดความรู้และมรดกทางวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชนแล้ว ยังเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วย ดังนั้นครูผู้สอนจึงมีความสำคัญ ที่ควรได้รับการส่งเสริมด้านความรู้ความสามารถ สนับสนุนให้มีจำนวนครูผู้สอนจำนวนเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง

๑.๓ สถาบันครอบครัว จากการศึกษาพบว่าสถาบันครอบครัวไม่ได้อยู่ในกลุ่มของผู้สืบทอดโดยตรง แต่เป็นสถาบันที่ให้การสนับสนุน จากการสัมภาษณ์พบว่า นักเรียนในชมรมอนุรักษ์นาฏศิลป์ทุกคนได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวที่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีความภาคภูมิใจที่ลูกหลานมีความสามารถในการฟ้อน จึงได้มีการผลักดันและสนับสนุนให้ร่วมกิจกรรมตามแต่โอกาสจะอำนวยอยู่เสมอ ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมควบคู่กันระหว่างคนในครอบครัวและทางโรงเรียนด้วย

๒. การสืบทอดเนื้อหาการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร โดยปัจจุบันยังคงเป็นท่ารำที่เลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติเช่นเดียวกับในอดีต แต่มีการปรับปรุงเรียบเรียงให้เป็นแบบแผน สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวผู้ไทยในอดีต และมีการบันทึกผ่านทางสื่อรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น ซีดี/ดีวีดี หนังสือต่างๆ แต่ก็ยังมีความผิดเพี้ยน ต่างไปจากเดิมอยู่บ้าง จึงควรมีการจัดทำเอกสารบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรและสื่อใหม่ทุกรูปแบบ โดยข้อมูลที่ได้จากการสร้างสรรค์ร่วมกันของครูผู้สอนระดับชั้นครู ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ซึ่งประกอบด้วยประวัติความเป็นมา ท่าฟ้อน ความหมายของท่าฟ้อน ชุดการแต่งกาย และบันทึกการแสดงด้วย ซึ่งการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบระเบียบนี้เพื่อเป็นศูนย์กลางที่สะดวกต่อการเรียนรู้ สืบค้น เผยแพร่อย่างสร้างสรรค์ และเป็นวิธีการเก็บรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยให้คงอยู่สืบไป

๓. การส่งเสริมและเพิ่มช่องทางการสืบทอด การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีบทบาทให้ทั้งสาระและความบันเทิง ดังนั้นในวาระโอกาสงานสำคัญของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ ประเพณีตามเทศกาล งานมงคล กิจกรรมพิเศษของหน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชน การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ต่างๆ ที่ต้องการนำเสนอภาพลักษณ์ของชาวผู้ไทย ดังนั้น การส่งเสริมและสืบทอด ควรเป็นดังนี้

๓.๑ การสืบทอดผ่านสมาคม ด้วยปัจจุบันมีกลุ่มชาวบ้านและกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวผู้ไทย แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์หรือสมาคมที่เป็นหน่วยงานหลักที่ผลักดันให้มีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ทั้งยังเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชนได้มาสัมผัสและเรียนรู้ด้วย โดยสมาคมที่ตั้งขึ้นนี้ ต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ ซึ่งอาจจะร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การทำงานมีศักยภาพและสร้างอำนาจในการต่อรอง

๓.๒ การสนับสนุนของหน่วยงานระดับท้องถิ่น แม้ว่าที่ผ่านมา การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล รวมถึงสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นด้วย แต่พบว่าที่ผ่านมายังขาดแผนการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงงบประมาณ ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญต่อการบรรจุไว้ในแผนงานโครงการต่าง ๆ เพื่อขอรับการสนับสนุนต่อไป

๓.๓ การขยายช่องทางผ่านสื่อออนไลน์ เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารรุ่นใหม่เปิดรับสื่อออนไลน์มากยิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อให้เข้าถึงรวดเร็วและสอดคล้องกับการเปิดรับสื่อในปัจจุบัน จึงควรนำเสนอและสืบทอดผ่านช่องทางสื่อออนไลน์อันจะนำมาซึ่งการขยายฐานผู้ชมและมีโอกาสเข้าถึงกลุ่มผู้ชมใหม่ ๆ มากขึ้นด้วย

๔. การสืบทอดผู้รับสาร/ผู้ชม จากการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันกลุ่มผู้ชมยังมีจำนวนมากขึ้นและหลากหลาย เนื่องจากโอกาสในการแสดงการฟ้อนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานมีมากขึ้นทำให้กลุ่มผู้ชมหลากหลายและการแสดงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวและบุคคลจากต่างถิ่นหรือต่างชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ควรมีแนวทางในการสืบทอดผู้รับสารที่รับชมอย่างเข้าใจ ความหมายของท่วงท่าที่ถูกถ่ายทอดผ่านทางท่ารำ เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และควรเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมในการแสดง เพื่อพัฒนาผู้ชมให้เป็นผู้ส่งสารหรือผู้ฟ้อนรำในอนาคต

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่ได้จากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล มีข้อค้นพบที่สามารถนำมาอภิปรายได้ตามประเด็นต่อไปนี้

๑. การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครกับการแสดงอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทย กล่าวคือ การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครถือเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทย เป็นหลักฐานแสดงตัวตนได้อย่างชัดเจนในการบอกเล่าเรื่องราว ถ่ายทอดวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย ในทุกท่วงท่าที่ถ่ายทอดออกมาแล้วแต่ถ่ายทอดเรื่องราว ความเชื่อ รากเหง้า และการอธิบายถึงปรากฏการณ์ของวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ สุรพล เนสุสินธุ์ (๒๕๕๒) ที่ศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของนาฏศิลป์ลุ่มน้ำโขง กล่าวว่า นาฏศิลป์เป็นภาษาสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมาย เป็นระบบคุณค่าของสังคมและวัฒนธรรม ภาษาสัญลักษณ์สามารถเก็บรักษาหลักปรัชญาความคิด ความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ให้คงอยู่ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำโขง มีจารีตประเพณีที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยสร้างสรรค์ศิลปะการฟ้อนจากอดีตสู่ปัจจุบัน จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ทั้งนี้ครูผู้สอนและผู้ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอด สืบทอดเอกลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ผ่านกิจกรรมฝึกอบรมให้ผู้ที่สนใจ การฝึกสอนและถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนผ่านกิจกรรมชมรมภายในโรงเรียน การร่วมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในพื้นที่และหน่วยงานอื่นตามที่ได้รับเชิญ รวมไปถึงการทำหน้าที่ในฐานะสื่อบุคคลในการประชาสัมพันธ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งสอดคล้องกับ คณิตเทพ พิตุภูมิ นาค (๒๕๖๐) ได้ศึกษาเรื่อง แนน : อัตลักษณ์ทางดนตรีของส่าแ่นรุ่น

ใหม่ ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างอัตลักษณ์ของครูดนตรีและนักดนตรีล้านนา คือ ครูดนตรีพื้นเมืองเหนือมีความตระหนักต่อตนเองในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรค์และอนุรักษ์สืบทอด อัตลักษณ์ของครูดนตรีพื้นเมืองเหนือและนักดนตรีล้านนารุ่นใหม่ คือ ความเข้าใจตนเองในฐานะที่เป็นนักอนุรักษ์พื้นฟู เพื่อดำรงดนตรีของตนให้สามารถสืบทอดไปยังคนรุ่นต่อไปได้ ซึ่งวิธีการอนุรักษ์นั้น ทำทั้งในการอนุรักษ์ของเก่าดั้งเดิม และการยอมรับการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเข้ากับยุคสมัย เพื่อให้ดนตรียังสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบัน

๒. บทบาทหน้าที่ของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร โดยการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครได้ทำหน้าที่ในฐานะสื่อพื้นบ้านมากมายและหลายระดับ การทำหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล ยังคงทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราว วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทยในอดีต และทำหน้าที่สร้างความบันเทิง ด้านการทำหน้าที่ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศผ่านการเกี่ยวพาราสีของหญิงชาย ระหว่างการฟ้อนรำไม่พบเห็นแล้ว เนื่องจากปัจจุบันช่องทางการพบปะหรือพูดคุยของหญิงชายนั้นมีหลากหลายมากขึ้น ดังนั้น การทำหน้าที่ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศจึงถือว่าเป็นหน้าที่ที่สูญหายไป ด้านการทำหน้าที่ในระดับเครือญาติและชุมชน พบว่า การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครทำหน้าที่ในการกระชับความสัมพันธ์ของเครือญาติผ่านการกิจกรรมการฟ้อนต่างๆ ทำหน้าที่สร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น ทำหน้าที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ถ่ายทอดอัตลักษณ์ร่วมกัน แสดงความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ในการฟ้อนในงานต่างๆ รวมไปถึงหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอีกด้วย ด้านการทำหน้าที่ในระดับสังคม พบว่า การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครทำหน้าที่บันทึกวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย ผ่านท่าทางการฟ้อนที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น การทำหน้าที่สร้างอัตลักษณ์ชุมชน นอกจากนี้ ในปัจจุบัน ยังมีบทบาทหน้าที่ใหม่ นั่นคือการทำหน้าที่สร้างสามัคคีผ่านการรวมกลุ่มก่อตั้งชมรม สมาคม และองค์กรต่าง ๆ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครของชาวผู้ไทย รวมไปถึงการทำหน้าที่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณธยา สารศาสดา และนิธิตา แสงสิงแก้ว (๒๕๖๐) ที่ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน : กรณีศึกษา ประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่า ประเพณีกินข้าวห่อ ถือเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีบทบาทหน้าที่ในอดีตและยังคงอยู่ในปัจจุบันและแสดงเด่นชัดในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ หน้าที่การเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน การเสริมขวัญและกำลังใจ ส่วนในระดับครอบครัว ได้แก่ หน้าที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ และหน้าที่เป็นพื้นที่นำเสนออาหารพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ส่วนในระดับชุมชน ได้แก่ หน้าที่การสร้างสามัคคี ส่วนบทบาทหน้าที่ที่สูญหายไป คือ การเกี่ยวพาราสี และบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ในระดับปัจเจกบุคคล คือ การสร้างรายได้ ส่วนระดับชุมชน คือ บทบาทการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ และยังคงสอดคล้องกับ เขียรชัย อิศรเดช (๒๕๕๒) ซึ่งศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์กับสื่อ : ตัวตนการสื่อสาร กล่าวว่า สื่อพื้นบ้านจะมีลักษณะแบบสื่อใคร่สื่อมันบ้านใครบ้านมัน แม้จะเป็นประเภทเดียวกันก็มีความพยายามที่จะแสวงหาลักษณะเฉพาะของตนหรือของคณะตน ลักษณะอันแยกย่อยของสื่อพื้นบ้าน ที่แตกแขนงทางออกไปตามท้องถิ่น ตามสายครูหรือตามคณะแสดง สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ย้ำให้เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการที่จะแสดงทั้ง

ความเหมือนและความต่าง แสดงทั้งลักษณะที่ร่วมและลักษณะเฉพาะซึ่งสะท้อนภาพความหลากหลาย การผสมผสานลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของอัตลักษณ์ในฐานะที่ต่างก็เป็นวัฒนธรรมย่อยของกันและกัน และจากมุมมองของชาวบ้านหรือค่านิยมที่เรียกกันว่า เจ้าของวัฒนธรรม นั้น กล่าวได้ว่า สื่อพื้นบ้านมีฐานะเป็นตัวแทน เป็นตัวประกาศตัวตนของหมู่บ้าน เป็นหน้าเป็นตา เป็นเกียรติเป็นศรี เป็นวิถีชีวิตเป็นความภูมิใจ การดำรงอยู่ของความหลากหลายทางศิลปะแต่คือการดำรงอยู่และการแสดงออกของตัวตน ของผู้เป็นเจ้าของสื่อต่างๆ การแสดงสื่อพื้นบ้านจึงมักจะกระตุ้นความรักพวกพ้อง ความภาคภูมิใจและสำนึกเรื่องตัวตนของคนกลุ่มนั้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (๒๕๔๙). ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุขภาวะ. กรุงเทพฯ: โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส).
- เกரியงไกร หัวบุญศาล. (๒๕๖๒). คนเผ่า : ภูไทหรือผู้ไท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สื่อสารวิชาการ.
- คณินเทพ ปิตุภูมิภาค. (๒๕๖๐). แน : อัตลักษณ์ทางดนตรีของสล่าแนวรุ่นใหม่. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๙(๒).
- จังหวัดนครพนม. (๒๕๕๙). รายงานประจำปีจังหวัดนครพนม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙. <http://www.nakhonphanom.go.th/nakhonphanom/nakhonphanom59.pdf>
- เจียรชัย อิศรเดช. (๒๕๕๒). อัตลักษณ์กับสื่อ : ตัวตนการสื่อสาร. นิเทศศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยรังสิต. ๑๓(๑).
- วรัษฐยา สาระศาลิน และนิธิดา แสงสิงแก้ว. (๒๕๖๐). การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน : กรณีศึกษา ประเพณีกินข้าวท่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๕(๑).
- สำนักงานเทศบาลตำบลเรณูนคร อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม. (๒๕๕๖). ความเป็นมาของชาวผู้ไทยเรณูนคร. นครพนม: พรประสิทธิ์การพิมพ์.
- สุรพล เนสุสินธุ์. (๒๕๕๒). อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของนาฏศิลป์ลุ่มน้ำโขง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุเทพ ไชยจันทร์. (๒๕๕๖). ผู้ไท ลูกเถาน สานสัมพันธ์เชื่อมพรมแดนอาเซียน...เป็นหนึ่งเดียว. กรุงเทพฯ: ตาตาตา.

Isan Arts and Culture

๐๑ การนำคตินิยมจากนิทานกลอนลำ
เรื่อง “ นางนกกกระยางขาว ”
ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย
มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตของประชาชน
ในจังหวัดอุบลราชธานี

สุภัทรพงษ์ สุภัทรลักษณ์กุล
สุปิยา ทาปทา
ณณรุ วิโย
ดาริน ศิริคุณ

๐๒ การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์
การฟ้อนฟู่ไทยเรณูนคร
อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

สุภัทรชรี บุญประชุม
ณัฐพงษ์ เขียวศรี
คงฤทธิ ร่วงษ์
สำวิณี โทพลรัตน์

๐๓ คราม: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
กับอัตลักษณ์เชิงช่างหัตถศิลป์
ชุตินา กุลวรสตน

๐๔ จวมกรู: มรดกภูมิปัญญา
ของชาวไทยเชื้อสายเขมร
ยี่สารรา ศรีกาประการ

๐๕ ปะเทือม: มรดกภูมิปัญญา
ของจังหวัดสุรินทร์

สำเริง อินทยง
ยี่สารรา ศรีกาประการ
สุริยา คลังฤทธิ์

๐๖ โคตมะปุระ

นริศรา ศรีสุพา
อภิสิทธิ์ จัวนารายณ์

๐๗ พระธาตุศรีสองรัก:

สัญลักษณ์แห่งสัมพันธภาพ
สู่เอกลักษณ์ศิลปะล้านช้าง

เกศินี ศรีวงศ์ษา